

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Відомо, що протягом останніх чотирьох років відбувається зростання економіки України високими темпами. Високими темпами розвивалася промисловість. Обсяги виробництва промисловості у 2000–2002 рр. становили 38,4%, а в 2003 р. — 15,7%.

Разом із цим, не можна не бачити, що економічне зростання супроводжується зростанням матеріало- та енергоємності продукції. Слід зазначити, що зростання продуктивності праці може супроводжуватися високою матеріалоємністю або навіть її збільшенням. Але технологія в економіці України така, що ми витрачаємо значно більше матеріальних ресурсів, топлива і газу на одиницю ВВП, ніж розвинуті країни. Наприклад, Україна витрачає газу приблизно вдвічі більше, ніж Франція, але остання виробляє приблизно у 5 разів більше продукції. По-друге, при однакових витратах газу Франція виробляє в 10 разів більше продукції.

Зростання технічного, технологічного рівня економіки вперш за все залежить від розвитку машинобудування. Але ж відомо, що з початку 1990-х рр. і по цей час машинобудування як галузь дуже постраждала. Це позначилося на погіршенні структури економіки. Слід зазначити, що у 2003 р. частка машинобудування в загальному обсягу промислової продукції становила лише 11,4%. Крім того, якість продукції машинобудування, її науково-технічний рівень не може радикально впливати на розвиток економіки. Сьогодні 80–90% головних виробничих фондів фізично і морально застаріли. Строк їх служби значно перевищує нормативний. Це одна з головних причин неконкурентоспроможності економіки як окремо взятих підприємств, так і економіки в цілому.

Тому одним із головних напрямків економічної політики має бути: зосередження економічних ресурсів у такій галузі, як машинобудування, підвищення якості її продукції. Тільки на цій основі ми зможемо забезпечити підвищення продуктивності праці, а також життєвого рівня.

Ми повинні зрозуміти, що визначальним фактором розвитку економіки є технологічний спосіб виробництва, де вирішальну роль відіграє технологія, що забезпечує зменшення матеріало- та енергоємності продукції, яка виробляється. Таким чином зростання технічного і технологічного рівнів економіки залежить у першу чергу від темпів розвитку машинобудування, а також від рівня якості її продукції.

Актуальною проблемою розвитку економіки України є підвищення ефективності виробництва на базі науково-технічних інновацій. Тому інноваційна політика повинна стати стрижневим блоком економічної політики і стратегії країни. Якщо Україна прагне бути конкурентноспроможною на світовому просторі, вона повинна підтримувати науково-технічний та освітній потенціали на належному рівні. Потрібно забезпечити умови для підвищення технічного рівня

підприємництва в усіх галузях економіки. На цій основі необхідно підвищувати професійний рівень працівників, поступово відроджувати освіту в професійно-технічних училищах, технікумах та вищих закладах освіти.

Високі темпи економічного зростання можливі як наслідок інвестиційної активності. Інвестиції в економіку мають перевищувати темп збільшення ВВП, забезпечувати належний рівень капіталомісткості.

За підрахунками вчених, для України за стабільного 1,5-відсоткового приросту ВВП треба мати 3,5–4% приросту капіталовкладень, а світовий досвід показує, що для стабільного зростання інвестицій мають бути на рівні 19–25% ВВП. На жаль, в Україні цей показник має тенденцію до скорочення. Наприклад, якщо у 1990 р. інвестиції становили 23% ВВП, то у 2001 р. вони скоротились до 12,7%.

В Україні фізичне та моральне старіння основних виробничих фондів набуло катастрофічних розмірів. За роки економічної кризи обсяг інвестицій зменшився майже в 5 разів, реальне спрацювання основних фондів у провідних галузях становить 80–90%. А в деяких галузях, наприклад в енергетиці і на транспорті, воно наближається до критичних параметрів.

В Україні за роки так званих економічних реформ не вирішено проблему формування інноваційного механізму, який би відповідав світовим зразкам.

Світова практика господарювання показує, що підприємства можуть використовувати різні механізми інвестування. Перш за все це механізм мобілізації власних коштів, як фонду амортизаційних відрахувань, так і чистого прибутку. На жаль, сьогодні в Україні фонд амортизаційних відрахувань не виконує свою головну функціональну роль, а саме — повне відновлення головних виробничих фондів, їх реновацію. Так тільки у 2001 р. було втрачено 8,8 млрд грн інвестиційних ресурсів, які не послужили для повного відновлення головних виробничих фондів, а були використані в корисних цілях. Тому потрібно прийняти новий закон про амортизацію, в якому була б відображена амортизаційна політика як держави в цілому, так і окремих підприємств.

В інвестиційно-інноваційній діяльності важливу роль відіграють кредити комерційних банків, особливо довгострокові. За їх рахунок підприємства можуть здійснювати реконструкцію, технічне переоснащення, запроваджувати нові способи організації виробництва, виробляти нові види продукції, тобто займатися інноваційною роботою. Зазначимо, що у світовій практиці виробництва довгострокові кредити — це одне з головних джерел фінансування. Однак Національний банк України повинен докорінно змінити свою кредитно-грошову політику, яка була б спрямована на здешевлення довгострокових кредитів, фінансованих системою комерційних банків. Для цього в першу чергу треба знизити облікову ставку, яка сьогодні надто висока і становить близько 7%, коли в розвинутих країнах вона сягає в межах 1–3%.

Необхідно зазначити, що важливим джерелом фінансування підприємницької діяльності можуть бути цінні папери, особливо облігації, які у світовій практиці господарювання є чи не головним механізмом залучення коштів на довгостроковий період. За їх допомогою підприємства можуть вирішувати свою

інноваційну роботу. Але ж інвестори повинні знати, що їх кошти можуть бути застраховані від свавілля як підприємств, так і держави. Кошти, які інвестуються в цінні папери підприємств, повинні спрямовуватися на реконструкцію, технічне переоснащення на утворення нових видів продукції. Вони повинні мати тривалий строк обміну, не менш як 10–20 років.

Крім того, у світовій практиці господарювання використовують і таку форму стимулювання економічної діяльності, як відкладені податкові платежі, які у свою чергу розглядаються як довгострокові кредити.

Ми вважаємо, що стосовно окремих підприємств, які займаються і інноваційною роботою, повинна використовуватися практика відкладених податкових платежів.

Відомо, що в процесі виробництва, як правило, використовуються такі виробничі ресурси, як капітал, земля і праця. Але ж на сучасному етапі важливу роль відіграє якісно новий виробничий ресурс. Це інформація і знання, які мають необмежений характер, хоча відомо, що капітал, праця і земля є обмеженими принаймні в короткостроковому часі.

Технологічне використання знань і інформації докорінно змінює становище людини в суспільстві. У розвинутій економіці вирішальну роль відіграє людина, яка в процесі виробництва виконує не тільки функцію працівника. Навпаки, людина, використовуючи свої знання, поступово керує технологічним засобом виробництва.

Необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку людства ринкова економіка значно підірвана. Це виявляється в тому, що ціноутворення більше не є стихійним, воно дедалі більше стає регульованим.

Виробники і споживачі укладають контракти, в яких ще до початку виробництва визначаються обсяги виробництва, норми затрат, рівень цін, а також рівень планової ціни. Це свідчить про те, що закон вартості перестає відігравати ту роль, яку він відігравав у ринковій економіці періоду класичного капіталізму. У сучасній економіці економічних ресурсів, підвищення продуктивності праці проходить по-іншому. По-другому і бути не може, так як закон вартості може виконувати свої функції тільки тоді, коли має місце стихійне ціноутворення.

Треба зазначити, що ми повинні створювати такий технологічний засіб виробництва, при якому закон вартості, сама вартість втратили б своє значення.

У той же час не використовувати потенціал ринкової економіки, закону вартості за тих технологічних умов, які склалися в нашій країні, було би помилкою.

Крім того, у сучасній економіці відбуваються докорінні зміни у відношеннях власності. Вирішальними стають такі форми власності, як акціонерна, колективна, орендна, кооперативна і т. ін. Так, з точки зору юриспруденції, всяка власність — приватна, крім державної. Але ж приватна власність епохи класичного капіталізму і сучасності суттєво відрізняються. Тому економічна політика повинна бути зосереджена на формуванні таких економічних відносин, які в розвинутих країнах є провідними і вирішальними.

На сучасному етапі глобалізація економіки є вищою формою інтернаціоналізації світового господарства, яка зумовлена становленням нового технологічного способу виробництва. Серцевиною останнього є інформаційно-телекомунікаційні технології. На жаль, в Україні ці технології використовуються недостатньо. Мало того, за роки так званих економічних реформ ми фактично знищили основу інформаційно-телекомунікаційних технологій. Так за часів Радянського Союзу в Україні було зосереджено 35–40% кібернетичного потенціалу, який сьогодні значною мірою втрачено, а велика кількість спеціалістів у сфері програмного забезпечення виїхала з країни. Для порівняння: Індія за останні роки перетворилася на одного зі світових лідерів із виробництва програмного забезпечення і сьогодні експортує його в різні кінці світу. Від експорту програмного забезпечення Індія щороку має приблизно 10–11 млрд доларів.

На наш погляд, ми повинні поступово створювати умови, які приваблювали б висококваліфікованих спеціалістів і перш за все в наукомістких сферах. Це по-перше. По-друге, ми повинні зрозуміти, що інформаційно-телекомунікаційні технології — це реальні процеси розвитку економіки і суспільства в цілому на сучасному етапі.